

Justitieutskottets betänkande 2020/21:JuU33

Mer ändamålsenliga sammansättningsregler för mark- och miljödomstolarna

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i bl.a. lagen om mark- och miljödomstolar.

Regeringens förslag innebär att reglerna för hur mark- och miljödomstolen ska vara sammansatt i olika mål och ärenden görs mer flexibla och ändamålsenliga genom att sammansättningen i större utsträckning bestäms efter det enskilda målets eller ärendets karaktär. Vidare föreslås att Mark- och miljööverdomstolen ska kunna bestå av tre i stället för fyra ledamöter vid avvisning av ett överklagande och vid annan handläggning än avgörande av ett mål eller ärende.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2021.

Behandlade förslag

Proposition 2020/21:104 Mer ändamålsenliga sammansättningsregler för mark- och miljödomstolarna.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden.....	5
Mer ändamålsenliga sammansättningsregler för mark- och miljödomstolarna.....	5
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	7
Propositionen	7
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	8

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Mer ändamålsenliga sammansättningsregler för mark- och miljödomstolarna

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929,

2. lag om ändring i lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet,

3. lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2020/21:104 punkterna 1–3.

Stockholm den 20 maj 2021

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S), Johan Pehrson (L), Bo Broman (SD), Rasmus Ling (MP), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2020/21:104 Mer ändamålsenliga sammansättningsregler för mark- och miljödomstolarna. I propositionen föreslår regeringen ändringar i bl.a. lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Inga motioner har väckts med anledning av propositionen.

Utskottets överväganden

Mer ändamålsenliga sammansättningsregler för mark- och miljödomstolarna

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till lagändringar. Förslagen innebär bl.a. att reglerna för hur mark- och miljödomstolen ska vara sammansatt i olika mål och ärenden görs mer flexibla och ändamålsenliga.

Bakgrund

Reglerna om sammansättningen i mark- och miljödomstolarna finns huvudsakligen i 2 kap. lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar. Sammansättningsreglerna skiljer sig åt för mål och ärenden som avgörs i mark- och miljödomstolen som första instans och för mål och ärenden som har överklagats dit. De skiljer sig också åt beroende på om ett mål eller ärende avgörs efter huvudförhandling eller sammanträde eller om det avgörs på handlingarna. Sammansättningen beror även på om det är fråga om ett avgörande i sak eller ett handläggningsbeslut.

Propositionen

I propositionen anges att de nuvarande sammansättningsreglerna utgår från att förstainstansmålen kräver en större teknisk kompetens än andra mål och att det därför behövs fler ledamöter vid prövningen. På samma sätt anses större teknisk kompetens krävas när mål avgörs efter huvudförhandling eller sammanträde än då de avgörs på handlingarna. Att tyngdpunkten i prövningen ska ligga i första instans är enligt regeringen fortfarande en viktig princip. Det innebär emellertid inte nödvändigtvis att behovet av teknisk kompetens alltid är mindre i överklagade mål än i mål som avgörs i första instans. Det som enligt regeringen ytterst bör vara avgörande för sammansättningen är i stället behovet av teknisk kompetens i det specifika målet. Regeringen föreslår därför att sammansättningsreglerna i mark- och miljödomstolen ska ändras så att rättens sammansättning i större utsträckning bestäms utifrån det enskilda målets eller ärendets karaktär. Sammansättningen ska inte längre vara beroende av om ett mål eller ärende prövas av domstolen som första instans eller efter att ha överklagats dit respektive om det avgörs efter huvudförhandling eller sammanträde eller på handlingarna. En sådan ordning kan enligt regeringen förväntas leda till ett bättre resursutnyttjande och en mer effektiv handläggning utan att rättssäkerheten försämras.

Regeringens förslag innebär att mark- och miljödomstolen som huvudregel ska bestå av en lagfaren domare och ett tekniskt råd, om inte något annat är föreskrivet. Det ska vara möjligt att byta ut det tekniska rådet mot ytterligare en lagfaren domare om målets eller ärendets beskaffenhet motiverar det. Vid avgörande i sak av en tillståndsfråga enligt miljöbalken ska även två särskilda ledamöter som huvudregel ingå i rätten. Även i andra fall ska två särskilda ledamöter kunna ingå i rätten om målets eller ärendets beskaffenhet motiverar det.

Vidare innebär förslaget en utökad möjlighet att avgöra mål med en domare. Vid avgörande i sak av ett mål om utdömande av vite på särskild talan av myndighet ska rätten enligt förslaget kunna bestå av en lagfaren domare. Detsamma ska gälla vid avgörande i sak av ett annat mål eller ärende, om det är av enkel beskaffenhet och inte rör en tillståndsfråga enligt miljöbalken.

Regeringen föreslår även vissa följdändringar i lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929 och lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

Regeringen föreslår slutligen att Mark- och miljööverdomstolen ska kunna bestå av tre i stället för fyra lagfarna domare vid avvísning av ett överklagande och vid annan handläggning än avgörande av ett mål eller ärende. Ett tekniskt råd får ingå i rätten i stället för en av de lagfarna domarna.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2021.

Utskottets ställningstagande

Propositionen har inte lett till några motionsyrkanden eller andra invändningar under utskottsbehandlingen. Utskottet anser att regeringens lagförslag är ändamålsenligt utformade och att de bör antas av riksdagen.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

*Proposition 2020/21:104 Mer ändamålsenliga
sammansättningsregler för mark- och miljödomstolarna:*

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929

Härigenom föreskrivs att 12 § lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §²

När mark- och miljödomstolen ska yttra sig enligt 8 eller 11 § ska domstolen ha den sammansättning som anges i 2 kap. 4 § *första* stycket lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar.

Kostnaden för en undersökning enligt 3 kap. 4 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar och utgifter i anledning av kungörelser och *dylikt* betalas av statsmedel.

När mark- och miljödomstolen ska yttra sig enligt 8 eller 11 § ska domstolen ha den sammansättning som anges i 2 kap. 4 § *tredje* stycket lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar.

Kostnaden för en undersökning enligt 3 kap. 4 § lagen om mark- och miljödomstolar och utgifter i anledning av kungörelser och *liknande* betalas av statsmedel.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2021.

¹ Lagen omtryckt 1998:863.

² Senaste lydelse 2010:994.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 10 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

10 §¹

Om målet avgörs utan huvudförhandling i annat fall än som avses i 42 kap. 18 § första stycket 1–4 rättegångsbalken, ska mark- och miljödomstolen ha den sammansättning som anges i 2 kap. 4 § första stycket lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar.

Beträffande förelägganden för parterna att avge skriftligt svaromål eller att inställa sig vid muntlig förberedelse eller vid huvudförhandling och om parts utevaro från ett sådant sammanträde gäller rättegångsbalkens bestämmelser rörande en sak, varom förlikning inte är tillåten.

I fråga om förelägganden för parterna att avge skriftligt svaromål eller att inställa sig vid muntlig förberedelse eller vid huvudförhandling och om parts utevaro från ett sådant sammanträde gäller rättegångsbalkens bestämmelser rörande en sak, om vilken förlikning inte är tillåten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2021.

¹ Senaste lydelse 2010:937. Ändringen innebär bl.a. att första stycket tas bort.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar

dels att 2 kap. 7 § ska upphöra att gälla,

dels att 2 kap. 4–6, 8 och 10 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 2 kap. 10 a och 10 b §§, och närmast före 2 kap. 4 och 10 §§ nya rubriker av följande lydelse,

dels att det närmast före 2 kap. 11 § ska införas en ny rubrik som ska lyda ”Gemensam bestämmelse”.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

Mark- och miljödomstolarna

4 §¹

I ett mål eller ärende där mark- och miljödomstolen är första instans ska rätten vid huvudförhandling eller sammanträde bestå av en lagfaren domare och av ett tekniskt råd och två särskilda ledamöter. En av de särskilda ledamöterna ska ha erfarenhet av sådana sakfrågor som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets eller Lantmäteriets verksamhetsområde eller av vatten- och avloppsfrågor. Den andra särskilda ledamöten ska ha erfarenhet av industriell, kommunal eller areell verksamhet, av sådana sakfrågor som faller inom nämnda förvaltningsmyndigheters verksamhetsområden eller av vatten- och avloppsfrågor. I stället för en av de särskilda ledamöterna får ytterligare en lagfaren domare eller ett tekniskt råd ingå i rätten, om målets eller ärendets beskaffenhet motiverar det.

Mark- och miljödomstolen ska, om inte annat är föreskrivet, bestå av en lagfaren domare och ett tekniskt råd.

I stället för det tekniska rådet får ytterligare en lagfaren domare

¹ Senaste lydelse 2018:421.

ingå i rätten, om målets eller ärendets beskaffenhet motiverar det.

Första stycket gäller också när ett mål eller ärende avgörs i sak utan huvudförhandling eller sammanträde om det inte med hänsyn till målets omfattning och svårighetsgrad är tillräckligt att rätten består av ordföranden och ett tekniskt råd.

Vid avgörande i sak av en tillståndsfråga enligt miljöbalken ska även två särskilda ledamöter ingå i rätten, om det inte med hänsyn till målets eller ärendets omfattning och svårighetsgrad är tillräckligt med en lagfaren domare och ett tekniskt råd. Även i andra fall får två särskilda ledamöter ingå i rätten, om målets eller ärendets beskaffenhet motiverar det. I stället för en av de särskilda ledamöterna får ytterligare en lagfaren domare eller ett tekniskt råd ingå i rätten.

Utöver det som sägs i första stycket får ytterligare en eller två ledamöter ingå i rätten. Om rätten utökas med två ledamöter ska den ena ledamoten vara lagfaren domare och den andra tekniskt råd eller särskild ledamot.

I de fall och under de förutsättningar som anges i tredje stycket får, utöver vad som anges där, ytterligare en eller två ledamöter ingå i rätten. Om rätten utökas med två ledamöter ska den ena ledamoten vara lagfaren domare och den andra tekniskt råd eller särskild ledamot.

5 §²

I mål och ärenden där mark- och miljödomstolen är första instans får rätten vid annan handläggning än som avses i 4 § samt vid sammanträde för muntlig förberedelse bestå av en lagfaren domare. Detsamma gäller vid huvudförhandling i fall som avses i 1 kap. 3 a § andra och tredje styckena rättegångsbalken. Om det finns skäl för det får rättens sammansättning utökas med en lagfaren ledamot eller ett tekniskt råd.

Vid avgörande i sak av ett mål om utdömande av vite på särskild talan av myndighet får rätten bestå av en lagfaren domare. Detsamma gäller vid avgörande i sak av ett annat mål eller ärende, om det är av enkel beskaffenhet och inte avser en tillståndsfråga enligt miljöbalken.

Det som föreskrivs i första stycket första meningen gäller också i mål om utdömande av vite på särskild talan av myndighet.

² Senaste lydelse 2010:1886.

6 §³

I ett mål som har överklagats till mark- och miljödomstolen ska, om inte annat följer av andra eller tredje stycket eller 7 §, rätten vid avgörande i sak bestå av en lagfaren domare och ett tekniskt råd.

I stället för det tekniska rådet får ytterligare en lagfaren domare ingå i rätten, om målets beskaffenhet föranleder det. Om målets svårighetsgrad eller omfattning föranleder det, får rätten ha den sammansättning som enligt 4 § gäller vid huvudförhandling.

Vid avgörande i sak av en tillståndsfråga enligt miljöbalken ska rätten ha den sammansättning som enligt 4 § gäller vid huvudförhandling, om målet inte är av enkel beskaffenhet.

Vid handläggning som inte innefattar ett avgörande i sak får rätten bestå av en lagfaren domare.

8 §

Om det i rätten ska ingå andra än lagfarna domare, bestämmer rättens ordförande med hänsyn till de frågor som prövas i målet och med iakttagande av vad som föreskrivs i 4 § första stycket om de särskilda ledamöterna vilka som ska ingå i rätten.

Om det ska ingå andra än lagfarna domare i rätten, bestämmer rättens ordförande med hänsyn till de frågor som prövas i målet eller ärendet och vad som föreskrivs i andra stycket vilka som ska ingå.

När det ingår två eller tre särskilda ledamöter i rätten, ska en av dem ha erfarenhet av sådana sakfrågor som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets eller Lantmäteriets verksamhetsområde och en av dem ha erfarenhet av industriell, kommunal eller areell verksamhet eller av sådana sakfrågor som faller inom nämnda förvaltningsmyndigheters verksamhetsområden. I mål enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster ska de särskilda ledamöterna ha erfarenhet av vatten- och avloppsfrågor.

³ Senaste lydelse 2018:421.

Mark- och miljööverdomstolen10 §⁴

I ett mål eller ärende som har överklagats till Mark- och miljööverdomstolen ska rätten bestå av minst fyra ledamöter, av vilka minst tre ska vara lagfarna domare. Minst fyra lagfarna domare ska dock alltid delta i rätten, om tre lagfarna domare har ingått i rätten i mark- och miljödomstolen. Om en av de lagfarna domarna får förhinder sedan en huvudförhandling eller någon annan handläggning har påbörjats, är rätten ändå domför. Fler än fem ledamöter får inte delta. *Tekniskt råd ska alltid ingå i rätten, om det inte är uppenbart obehövt.*

Vid behandling av frågor om prövningstillstånd eller vid prövning av en *ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller en klagan över domvilla* ska Mark- och miljööverdomstolen bestå av tre lagfarna domare. Ett tekniskt råd får dock ingå i rätten i stället för en av de lagfarna domarna.

Om det i rätten ska ingå andra än lagfarna domare bestämmer rättens ordförande med hänsyn till de frågor som prövas i målet vilka som ska ingå.

Vid avskrivning efter återkallelse får rätten bestå av en lagfaren domare.

I ett mål eller ärende som har överklagats till Mark- och miljööverdomstolen ska rätten bestå av minst fyra ledamöter, av vilka minst tre ska vara lagfarna domare. Minst fyra lagfarna domare ska dock alltid delta i rätten, om tre lagfarna domare har ingått i rätten i mark- och miljödomstolen. Om en av de lagfarna domarna får förhinder sedan en huvudförhandling eller någon annan handläggning har påbörjats, är rätten ändå domför. Fler än fem ledamöter får inte delta. *Ett tekniskt råd ska alltid ingå i rätten, om det inte är uppenbart obehövt.*

Vid behandling av frågor om prövningstillstånd eller vid prövning av en *fråga om avvisning av ett överklagande till Mark- och miljööverdomstolen* ska rätten bestå av tre lagfarna domare. *Detsamma gäller vid prövning av en ansökan om resning eller återställande av försutten tid eller en klagan över domvilla.* Ett tekniskt råd får ingå i rätten i stället för en av de lagfarna domarna.

10 a §

Vid annan handläggning än avgörande av ett mål eller ärende får rätten bestå av tre lagfarna domare. Ett tekniskt råd får ingå i rätten i stället för en av de lagfarna domarna.

⁴ Senaste lydelse 2018:421.

10 b §

Om det ska ingå andra än lagfarna domare i rätten, bestämmer rättsens ordförande med hänsyn till de frågor som prövas i målet eller ärendet vilka som ska ingå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2021.